

ASIGURAREA SECURITĂȚII JURIDICE ÎN CONTEXTUL EVOLUȚIEI AMENINȚĂRILOR CIBERNETICE

ENSURING LEGAL SECURITY IN THE CONTEXT OF THE EVOLUTION OF CYBER THREATS

Lt.col.drd. Sorina Ana MANEA*

Asigurarea securității juridice, condiție primară a statului de drept, este, astăzi, potențată de dinamica și complexitatea impactului spațiului cibernetic. Deși, în general, atunci când se discută de amenințări cibernetice, problema este abordată din perspectiva atacurilor asupra rețelelor și sistemelor informatice, amenințări complexe de natură cibernetică pot fi generate și de sistemul de drept. Captarea și prelucrarea datelor cu caracter personal se desfășoară printr-un proces pe care îl numim Big data, care asigură conversia vieții cotidiene într-un flux de date. Rezultatul este un nou mod de viață socială, bazat pe urmărirea continuă și care oferă oportunități fără precedent de discriminare socială și influență comportamentală. Prin prezentul demers, încercăm să supunem dezbaterii garantarea unui climat de stabilitate, creat prin sistemul de drept, în contextul amenințărilor cibernetice.

Ensuring legal security, a primary condition of the rule of law, is nowadays enhanced by the dynamics and complexity of the impact of cyberspace. Although in general, when discussing cyber threats, the issue is approached from the perspective of attacks on network systems and information systems, complex cyber threats can also be generated by the legal system. The collection and processing of personal data is carried out through a process we call Big data, which ensures the conversion of everyday life into a data stream. The result is a new way of social life, based on continuous follow-up and offering unprecedented opportunities for social discrimination and behavioral influence. With this approach we are trying to submit to the debate the guarantee of a climate of stability created by the legal system in the context of cyber threats.

Cuvinte-cheie: securitate juridică; securitate cibernetică; apărare și securitate națională.

Keywords: legal security; cyber security; defence and national security.

Supremația legii este consacrată prin articolul 1, alineatul 5 din Constituție¹. Însemnătatea acestui concept fundamental în practică este că, pe lângă respectarea legii de către întreaga populație, și instituțiile statului au, de asemenea, obligația respectării legii, iar dintre toate instituțiile statului, autoritatea legiuitoare este cea căreia îi incumbă cel mai stringent necesitatea îndeplinirii acestei obligații, în sensul că activitatea de legiferare trebuie să se realizeze în limitele și în conformitate cu legea fundamentală.

Parlamentul fiind unica autoritate deținătoare a competenței de legiferare, ca rezultat al îndeplinirii puterii legislative, are și o obligație suplimentară,

și anume să asigure calitatea legii, întrucât aceasta trebuie cunoscută și înțeleasă de subiecții săi. Necesitatea cunoașterii și înțelegerii legii, ca urmare a formulării acesteia de o manieră clară, precisă și previzibilă, reprezintă modalitatea de respectare a principiului securității juridice, din perspectiva destinatarilor ei.

Securitatea juridică, ca principiu, este consacrată în dreptul comunitar, dar și la nivelul jurisprudenței și presupune obligativitatea ca legea să asigure destinatarilor ei abilitatea de a-și adapta comportamentul cu certitudine² și, de asemenea, să protejeze subiecții de drept împotriva folosirii arbitrare a puterii statului³. În acest sens, Curtea de Justiție a Comunităților Europene a statuat: „Trebuie reamintit în acest sens că principiul protecției încrederii legitime și principiul securității juridice

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: sorinaman2@yahoo.com

fac parte din ordinea juridică comunitară și trebuie respectate de statele membre atunci când exercită competențele care le sunt conferite de directivele comunitare”⁴.

Principiul securității juridice exprimă faptul că cetățenii trebuie protejați împotriva incertitudinii și nesiguranței, generată de normele juridice și de interpretarea neunitară a acestora, „contra unui pericol care vine chiar din partea dreptului, contra unei insecurități pe care a creat-o dreptul sau pe care acesta riscă s-o creeze”⁵.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat importanța asigurării accesibilității și previzibilității legii, statuând că „nu poate fi considerată «lege» decât o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite individului să-și regleze conduita. Individul trebuie să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat”⁶; „o normă este previzibilă numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane – care, la nevoie, poate apela la consultanță de specialitate – să își corecteze conduita”⁷; „în special, o normă este previzibilă atunci când oferă o anume garanție contra atingerilor arbitrare ale puterii publice”⁸.

Ca urmare a consacrării principiului accesibilității și previzibilității în dreptul comunitar, și, implicit, în temeiul art. 11 din Constituție, a fost dezvoltat și principiul încrederii legitime. Potrivit jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene⁹, principiul încrederii legitime impune ca legislația să fie clară și previzibilă, unitară și coerentă și impune limitarea posibilităților de modificare a normelor juridice¹⁰.

Printre altele, principiul securității juridice este strâns legat de asigurarea interpretării unitare a legii. În acest sens, în cauza Păduraru împotriva României 2005, Curtea europeană a drepturilor omului a statuat că „în lipsa unui mecanism care să asigure coerența practicii instanțelor naționale, asemenea divergențe profunde de jurisprudență, ce persistă în timp și țin de un domeniu ce prezintă un mare interes social, sunt de natură să dea naștere unei incertitudini permanente (*mutatis mutandis*, *Sovtransavto Holding*, citată mai sus, § 97) și să diminueze încrederea publicului în sistemul judiciar, care reprezintă una dintre componentele fundamentale ale statului de drept”¹¹.

Menținerea securității juridice și a încrederii destinatarilor legii în sistemul de drept se realizează

și prin instituirea de garanții contra atingerilor provocate de folosirea arbitrară a puterii publice, o astfel de garanție fiind controlul democratic, exercitat de Parlament asupra autorității executive.

Relevanța principiului securității juridice, precum și a principiilor corelative¹² devine și mai evidentă în contextul în care domeniul cibernetic este, astăzi, o componentă vitală a societății. Până în prezent, România nu dispune de o legislație sistematică în domeniul cibernetic care să fie corelată corespunzător cu legislația în domeniul apărării țării și securității naționale, deși Curtea Constituțională a României a reținut că securitatea cibernetică este intrinsec legată de apărarea țării și de securitatea națională¹³.

Cu toate că în prezent, din perspectiva protecției infrastructurii sistemelor informatice, precum și a instituțiilor de drept public sau privat, competente să implementeze politici de securitate, în sensul protocoalelor informatice de menținere a securității rețelelor și sistemelor informatice, sunt aplicabile prevederile Legii nr. 362/2018 privind asigurarea unui nivel comun ridicat de securitate a rețelelor și sistemelor informatice, care transpune în totalitate Directiva (UE) 2016/1.148¹⁴, garanțiile oferite cetățenilor împotriva folosirii arbitrare a puterii statului sunt greu de identificat. Astfel, controlul activității autorității naționale în domeniul securității rețelelor și sistemelor informatice este realizat de Consiliul Suprem de Apărare a Țării¹⁵, în calitatea sa de organizator și coordonator al activităților care privesc apărarea țării și securitatea națională. Însă, având în vedere natura constituțională a domeniului securității naționale, precum și impactul pe care un eventual eșec în asigurarea securității cibernetice îl poate avea asupra securității naționale, eventualitatea controlului democratic prin puterea legislativă pare mai adecvată.

În același sens și Curtea constituțională a României¹⁶ a reținut că Parlamentul european a precizat, în Amendamentul 10a), că, „având în vedere diferențele dintre structurile naționale de guvernare și pentru a menține mecanismele sectoriale deja existente sau organismele de supraveghere și de reglementare ale Uniunii și a evita suprapunerile, statele membre ar trebui să dispună de competența de a desemna mai multe autorități naționale competente responsabile

cu îndeplinirea atribuțiilor legate de securitatea rețelelor și a sistemelor informatice ale operatorilor de piață vizați de prezenta directivă. Cu toate acestea, pentru a asigura o bună cooperare și comunicare transfrontalieră, este necesar ca fiecare stat membru să desemneze un singur punct de contact responsabil pentru cooperarea transfrontalieră la nivelul Uniunii, fără a aduce atingere mecanismelor de reglementare sectoriale. În cazul în care structura sa constituțională sau alte prevederi o impun, un stat membru ar trebui să fie în măsură să desemneze o singură autoritate care să îndeplinească atribuțiile autorității competente și ale punctului unic de contact. Autoritățile competente și punctele unice de contact ar trebui să fie organisme civile, care să funcționeze integral pe baza controlului democratic, și nu ar trebui să desfășoare activități în domeniul informațiilor, al aplicării legii sau al apărării și nici să fie legate organizațional în vreun fel de organisme active în aceste domenii”¹⁷.

Observațiile Parlamentului European referitoare la separarea autorităților competente în domeniul securității cibernetice și la cele din domeniul informațiilor, al aplicării legii sau al apărării sunt semnificative, mai ales în contextual actual al dezbaterii privind afectarea libertăților fundamentale ale omului prin măsuri restrictive, dispuse în temeiul unor norme legale echivoce. În acest sens se constată că, în ultimii șapte ani, Curtea Constituțională a dezvoltat o bogată jurisprudență în materia accesului, prelucrării și stocării de către structurile de forță ale statului de date și informații, protejate prin art. 26 și 53 din Constituția României. Acest intens proces de control constituțional a generat modificări semnificative în legislația din domeniul apărării țării și securității naționale, ceea ce denotă că legiuitorul nu a acordat atenția cuvenită calității actelor normative și deci putem spune că a generat inconsecvențe în respectarea principiului securității juridice și mai ales a principiului încrederii legitime.

De asemenea, de respectarea principiului securității juridice sunt legate și aspectele referitoare la prelucrarea și stocarea datelor de trafic referitoare la abonați și la utilizatori de către furnizorul unei rețele publice de comunicații electronice sau de către furnizorul unui serviciu de comunicații electronice destinat publicului. Astfel, în 6 octombrie 2020, Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE)

s-a pronunțat asupra faptului că Directiva privind confidențialitatea electronică⁸ nu permite statelor membre ale UE să adopte legislație menită să restrângă domeniul de aplicare a obligațiilor sale de confidențialitate, cu excepția cazului în care sunt respectate principiile generale ale dreptului UE, în special principiul proporționalității, precum și drepturile fundamentale, prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene¹⁹. Cauzele deduse judecării privesc Regatul Unit, Franța și Belgia, state a căror legislație prevedea obligativitatea, pentru furnizorii de servicii de comunicații electronice, de a transmite autorităților publice datele despre trafic și locație ale persoanelor fizice sau de a păstra aceste date într-un mod general și nediscriminatoriu, precum și de stocare a acestor date pe diferite intervale de timp. Motivul pentru o asemenea prevedere în legislația statelor menționate îl constituia protecția securității naționale. CJUE a stabilit însă că astfel de legi intră în domeniul de aplicare a directivei sus-menționate, reținând că: „deși revine statelor membre să își definească interesele esențiale de securitate și să adopte măsuri adecvate pentru a le asigura intern și extern securitatea națională, simplul fapt că a fost luată o măsură națională, în scopul protejării securității naționale nu poate face ca legislația UE să nu fie aplicabilă și să scutească statele membre de obligația lor de a respecta această lege”²⁰.

CJUE a stabilit limitări în ceea ce privește capacitatea statelor membre de a restrânge domeniul de aplicare a directivei, precizând: „trebuie avut în vedere faptul că protecția dreptului fundamental la viață privată impune [...] ca derogările și limitările privind protecția datelor cu caracter personal să fie aplicate numai în măsura în care sunt strict necesare”²¹, directiva excluzând dispozițiile naționale care impun furnizorilor să păstreze date generale și nediscriminatorii privind traficul și localizarea, ca măsură preventivă pentru protejarea securității naționale și combaterea criminalității.

Cu toate acestea, CJUE a prevăzut, de asemenea, mai multe situații în care statele membre pot deroga de la cerințele generale de confidențialitate ale directivei, în scopul protejării securității naționale, combaterii criminalității grave și prevenirii amenințărilor grave împotriva securității publice, cu condiția ca: să prevadă aceste derogări clar și precis; să fie implementate cerințe materiale și procedurale; persoanele în cauză să aibă garanții

efective împotriva oricărui abuz. În special, CJUE a autorizat ordinele care impun furnizorilor să întrețină păstrarea generală și nediscriminatorie a datelor privind traficul și localizarea, precum și stocarea țintită, în cazul în care un stat membru se confruntă cu o amenințare gravă la adresa securității naționale care se dovedește a fi autentică, prezentă sau previzibilă, atâta timp cât măsura este supusă controlului electiv al unei instanțe sau organism administrativ independent, fiind dispusă pentru o perioadă de timp considerată strict necesară.

În România, legea prevede că datele de trafic referitoare la abonați și la utilizatori, stocate de către furnizorul unei rețele publice de comunicații electronice sau de către furnizorul unui serviciu de comunicații electronice, destinat publicului, trebuie să fie șterse ori transformate în date anonime, atunci când nu mai sunt necesare transmiterii unei comunicări, dar nu mai târziu de 3 ani de la data efectuării comunicării²².

Concluzii

Prin urmare, elementele pe care se bazează principiul securității juridice sunt certitudinea și predictibilitatea legii. Acestea sunt necesare pentru a menține încrederea legitimă a cetățenilor în sistemul de drept și, în subsidiar, în autoritățile statului, fie ele reprezentante ale puterii legislative, executive sau judecătorești. Apreciem că respectarea principiului securității juridice este o cerință pentru protejarea securității sociale, componentă a securității naționale.

NOTE:

1 *** *Constituția României, Monitorul Oficial nr. 767, din 31 octombrie 2003.*

2 Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în Hotărârea din 26 aprilie 1979, pronunțată în Cauza Sunday Times împotriva Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, paragraful 49 că „nu poate fi considerată ca «lege» decât o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite individului să-și regleze conduita. Individul trebuie să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat”, sens în care „o normă este previzibilă numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane – care, la nevoie poate apela la consultanță de specialitate – să își corecteze conduita” și atunci când „oferă o anume garanție contra atingerilor arbitrare ale puterii publice”. Principiul securității juridice se corelează cu principiul încrederii legitime (Cauzele *Facini Dori c. Recreb Srl*, care impune ca legislația să fie clară și predictibilă, unitară și coerentă, limitarea posibilităților de modificare a normelor juridice, stabilitatea regulilor instituite

prin acestea, 1994, <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/rezumat-cjue/61992J0091.pdf>; Foto-Frost c. *Hauptzollamt Lübeck-Ost*, 1987, https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-05/tra-doc-ro-arret-c-0314-1985-200802165-05_00.pdf, accesate la 10.09.2021.

3 *** *Tratatul privind Uniunea Europeană și Comunicarea comisiei către Parlamentul European, Consiliul European și Consiliu COM(2019) 163 final*, din 03.03.2019, Art. 21, Consolidarea în continuare a statului de drept în cadrul Uniunii, Introducere, para. 2, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0163&from=EN>, accesat la 10.09.2021.

4 *** *Cauza C-381/97*, Belgocodex, para. 26, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61997CJ0381&from=EN>, accesat la 10.09.2021.

5 Artin Sarchizian, *Principiul securității juridice*, 14.04.2019, <http://www.drepturile-omului.eu/jurnalul/jurnalul-drepturilor-omului-nr-12019/params/post/1768664/principiul-securitatii-juridice>, accesat la 10.09.2021.

6 *** *Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului Sunday Times contra Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord*, 1979, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57584>, accesat la 10.09.2021.

7 *** *Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului Rotaru împotriva României*, 2000, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58586>, accesat la 10.09.2021.

8 *** *Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului Damman împotriva Elveției*, 2005, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75174>, accesat la 10.09.2021.

9 *** *Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene în cauza Faccini Dori vs Recreb Srl*, 1994, para. 21 și urm., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:61992CJ0091&from=EN#Footnote*, accesat la 10.09.2021; *Foto-Frost v Hauptzollamt Lübeck-Ost*, 198722, para. 9, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:61985CJ0314&from=EN>, accesat la 10.09.2021.

10 *** *Hotărârea Curții de Justiție a Uniunii Europene din 24.03.2011, ISD Polska sp. z o.o. și alții împotriva Comisiei Europene*, Cauza C-369/09 P. „Orice particular are dreptul să se prevaleze de principiul protecției încrederii legitime, în cazul în care se află într-o situație din care reiese că administrația comunitară, prin furnizarea unor asigurări precise, l-a determinat să nutrească speranțe întemeiate (Hotărârea din 16 decembrie 1987, Delauche/Comisia, 111/86, Rec., p. 5345, punctul 24, Hotărârea din 25 mai 2000, Kögler/Curtea de Justiție, C-82/98 P, Rec., p. I-3855, punctul 33, precum și Hotărârea din 22 iunie 2006, Belgia și Forum 187/Comisia, C-182/03 și C-217/03, Rec., p. I-5479, punctul 147). În plus, asigurările date trebuie să fie conforme cu normele aplicabile (Hotărârea din 20 iunie 1985, Pauvert/Curtea de Conturi, 228/84, Rec., p. 1969, punctele 14 și 15, Hotărârea din 6 februarie 1986, Vlachou/Curtea de Conturi, 162/84, Rec., p. 481, punctul 6)”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:62009CJ0369>, accesat la 10.09.2021.

11 *** *Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului Păduraru împotriva României* 2005, para. 99 și urm., <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/72598>, accesat la 10.09.2021.

12 Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în Hotărârea din 26 aprilie 1979, pronunțată în Cauza Sunday Times împotriva Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, paragraful 49 că „nu poate fi considerată ca «lege» decât o normă enunțată cu suficientă precizie, pentru a permite individului să-și regleze conduita. Individul trebuie să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un act determinat”, sens în care „o normă este previzibilă numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane – care, la nevoie poate apela la consultanță de specialitate – să își corecteze conduita” și atunci când „oferă o anume garanție contra atingerilor arbitrare ale puterii publice”. Principiul securității juridice se corelează cu principiul încrederii legitime (Cauzele *Facini Dori c. Recreb Srl*, care impune ca legislația să fie clară și predictibilă, unitară și coerentă, limitarea posibilităților de modificare a normelor juridice, stabilitatea regulilor instituite prin acestea, 1994, <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/rezumat-cjue/61992J0091.pdf>; Foto-Frost c. *Hauptzollamt Lübeck-Ost*, 1987, https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2009-05/tra-doc-ro-arret-c-0314-1985-200802165-05_00.pdf, accesate la 10.09.2021.

13 Decizia Curții Constituționale nr. 455/2018 referitoare la admiterea obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii privind asigurarea unui nivel comun ridicat de securitate a rețelelor și sistemelor informatice și Decizia Curții Constituționale nr. 17/2015 asupra admiterii obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii privind securitatea cibernetică a României.

14 *** *Directiva (UE) a Parlamentului European și a Consiliului 2016/1.148, din 6 iulie 2016 privind măsuri pentru un nivel comun ridicat de securitate a rețelelor și a sistemelor informatice în Uniune, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L, nr. 194, din 19 iulie 2016.*

15 *** *Hotărârea Guvernului nr. 494, din 11 mai 2011 privind înființarea Centrului Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică – CERT-RO.*

16 *** *Decizia Curții Constituționale nr. 17/2015 asupra admiterii obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii privind securitatea cibernetică a României.*

17 *** *Raportul PE 514.882v02-00, din 12.02.2014 referitor la propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind măsuri de asigurare a unui nivel comun ridicat de securitate a rețelelor și a informației în Uniune (COM(2013)0048 - C7-0035/2013 - 2013/0027(COD)), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2014-0103_RO.html?redirect, accesat la 10.09.2021.*

18 *** *Directiva 2002/58/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 iulie 2002 privind prelucrarea datelor personale și protejarea confidențialității în sectorul comunicațiilor publice (Directiva asupra confidențialității și comunicațiilor electronice), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2009/136/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2009, Art. 15. alin (1), <https://www.dataprotection.ro/servlet/ViewDocument?id=201>, accesat la 10.09.2021.*

19 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=DE>, accesat la 10.09.2021.

20 http://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?docid=232084&text=&dir=&doclang=RO&part=1&occ=first&mode=DOC&pageIndex=0&cid=5875047#Footnote*, accesat la 10.09.2021.

21 *** *Hotărârea Curții de Justiție a UE (Camera a doua), 14 februarie 2019, privind prelucrarea datelor cu caracter personal, Directiva 95/46/CE, Art. 3, Domeniu de aplicare; Înregistrare video a unor agenți de poliție în incinta unei secții de poliție în timpul îndeplinirii unor acte de natură procedurală; Publicare, pe un site internet, a înregistrărilor video, Art. 9, Prelucrarea datelor cu caracter personal numai în scopuri jurnalistice; Noțiune; Libertatea de exprimare; Protecția vieții private, para. 64, https://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?docid=210766&text=&dir=&doclang=RO&part=1&occ=first&mode=req&pageIndex=0&cid=14089710, accesat la 10.09.2021.*

22 *** *Legea nr. 506/2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice, cu modificările și completările ulterioare, Art. 5.*

BIBLIOGRAFIE

*** *Decizia Curții Constituționale nr. 17/2015 asupra admiterii obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii privind securitatea cibernetică a României.*

*** *Directiva (UE) a Parlamentului European și a Consiliului 2016/1.148, din 6 iulie 2016 privind măsuri pentru un nivel comun ridicat de securitate a rețelelor și a sistemelor informatice în Uniune, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria L, nr. 194, din 19 iulie 2016.*

*** *Cauza C-381/97, Belgocodex, para. 26, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61997CJ0381&from=EN>*

*** *Constituția României, Monitorul Oficial nr. 767, din 31 octombrie 2003.*

*** *Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului Sunday Times contra Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, 1979, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57584>*

*** *Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului Rotaru împotriva României, 2000, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58586>*

*** *Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului Damman împotriva Elveției, 2005, <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75174>*

*** *Hotărârea Guvernului nr. 494, din 11 mai 2011, privind înființarea Centrului Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică – CERT-RO.*

*** *Legea nr. 506/ 2004 privind prelucrarea datelor cu caracter personal și protecția vieții private în sectorul comunicațiilor electronice, cu modificările și completările ulterioare*, Art. 5.

*** *Tratatul privind Uniunea Europeană și Comunicarea comisiei către Parlamentul European, Consiliul European și Consiliu COM(2019) 163 final*, din 03.03.2019, Art. 21, Consolidarea în continuare a statului de drept în cadrul Uniunii, Introducere, para. 2, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0163&from=EN>

Constantinescu Mihai, Iorgovan Antonie, Muraru Ioan, Tănăsescu E.S., *Constituția României revizuită – comentarii și explicații*, Editura All Beck, București, 2004.

Dima B., *Conflictul între palate. Raporturile de putere dintre Parlament, Guvern și Președinte în România post comunistă*, Editura Hamangiu, București, 2014.

Duțu P., Sarcinschi A., Bogzeanu A., *Apărarea Națională, între viziune și realitate, la început de mileniu*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2013.

Iorgovan A., *Tratat de drept administrativ*, vol. 2, Editura Nemira, București, 1996.

Măță D.C., *Securitatea națională – concept, reglementare, mijloace de ocrotire*, Editura Hamangiu, București, 2016.

Moțiu E.I., *Autoritățile administrative autonome din domeniul siguranței naționale și al mediatizării informațiilor*, Editura C.H. Beck, București, 2010.

Muraru I., *Drept Constituțional și Instituții Politice*, Editura Actami, București, 1998.

Panc D., *Securitatea cibernetică la nivel național și internațional. Instrumente normative și instituționale*, Editura Hamangiu, București, 2017.

Predescu I., Safta M., *Principiul securității juridice, fundament al statului de drept. Repere jurisprudențiale*, <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2021/01/predescu.pdf>

Sarchizian Artin, *Principiul securității juridice*, 14.04.2019, <http://www.drepturile-omului.eu/jurnalul/jurnalul-drepturilor-omului-nr-12019/params/post/1768664/principiul-securitatii-juridice>

<http://ier.gov.ro>

<https://curia.europa.eu>